

2024-05-24

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2024/118

Arbetsmarknadsdepartementet

a.remissvar@regeringskansliet.se

frida.hansson@regeringskansliet.se

Diarienummer 2023/01688,

A2023/01703

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET OM SEXUELLT UTNYTTJANDE I PORNOGRAFISKA SYFTEN - VÅLDSUTSATTHET SOM BEHÖVER SYNLIGGÖRAS, SOU 2023:98

Jämställdhetsmyndighetens yttrande är avgränsat till de frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker samtliga förslag i utredningen men vill skicka med följande synpunkter på vissa av förslagen för den fortsatta beredningen.

Sammanfattning

- Samtliga förslag ligger i linje med jämställdhetspolitikens målsättning att män och kvinnor ska ha samma makt och inflytande att forma sina egna liv genom ökad och förbättrad tillgång till adekvat skydd, stöd och vård vid utsatthet för sexuellt utnyttjande i pornografiska syften.
- Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör innefattas av arbetet mot mäns våld mot kvinnor. Utredningens analyser är gedigna och välgrundade med ett tydligt jämställdhets- och barnrättsperspektiv. Det är av yttersta vikt då flickor och kvinnor är en särskilt utsatt grupp.
- Det är positivt att utredningens analyser belyser särskilt utsatta grupper och att förslagen understryker behovet av att anpassa och möjliggöra skydd, stöd och vård samt brottsförebyggande åtgärder för dessa grupper.¹
- Det krävs en mottagarkapacitet med tillgång till skydd, stöd och behandling anpassade efter vuxna och barns individuella behov för att fånga upp förväntad ökning av stödsökande som ett resultat av föreslagen informationssatsning.
- Informationsinsatser bör även riktas till familjehem, stödboenden och HVB. Det är viktigt att utvärdera och följa upp informationssatsningarna, för att mäta effekten av dessa.
- Förslaget behöver skärpas och förtydliga samhällsvårdens ansvar för kompetens om sexuellt utnyttjande och sexuell exploatering i form av bilder och filmer som sprids i pornografiska syften.

¹ Exempelvis flickor och kvinnor, barn och vuxna med funktionsnedsättningar, barn och vuxna som identifierar sig som hbtqi+, migranter utan uppehållstillstånd och ensamkommande barn, samt barn inom samhällsvård.

- Rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett välkommet tillägg för en harmoniserad EU-lagstiftning på området. Det finns dock behov av att analysera hur dataskyddsförordningen redan idag kan användas i arbetet med att ta ner pornografiskt material.
- Polismyndigheten bör i sin kartläggning inkludera kunskap om brottskonkurrens och vilka brott som konsumeras. Denna kartläggning kan komma att behöva förhålla sig till de förändringar av sexualbrottslagstiftningen som föreslås i *SOU 2023:80*.
- Åklagarmyndighetens återrapporteringskrav bör utvidgas och inkludera analyser av gränsdragningsproblematik som finns på området. Exempelvis avseende samtycke, frivillighet vid produktion och distribution av pornografi och avgränsningen mot köp av sexuell tjänst.

Synpunkter enligt utredningens disposition

16.1 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör bli en tydlig del av arbetet mot våld

16.1.1 Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften bör tydligt ingå i nationella strategier

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att arbetet med att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i pornografiska syften tydligt ska ingå i relevanta nationella strategier och motsvarande policydokument med syfte att höja kunskapen och medvetenheten.

Genom att sexuellt utnyttjande i pornografiska syften blir en tydlig del av arbetet mot våld förstärks möjligheterna att säkerställa att olika perspektiv omhändertas, såsom ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv. Även det förebyggande arbetet bör utvecklas för att tydligare innefatta pojkar och män i arbetet mot sexuellt utnyttjande i pornografiska syften. Redan i vårt remissvar² till utredningen *En uppväxt fri från våld*³ var Jämställdhetsmyndigheten kritiska till avsaknaden av tydliga åtgärdsförslag gällande barn som utsätts för olika former av sexuell exploatering. I den intervjustudie som utredningen beställt var medelåldern för när intervjupersonerna börjat skildras i bilder eller filmer som spridits i pornografiska syften 16,5 år. Det är därför av särskild vikt att kunskap och åtgärder vad gäller om utsatthet för sexuellt utnyttjande av barn i pornografiska syften tydligt framkommer i strategier som rör barn. Det är positivt att utredningen synliggör äldre barn. Bland annat att det straffrättsliga skyddet för barn 15–17 år som utnyttjats sexuellt inte är lika starkt som för yngre barn.

Förslaget bör följas upp för att säkerställa att sexuellt utnyttjande i pornografiska syften blir en tydlig del av befintliga strukturer för särskilt utsatta grupper.

² Jämställdhetsmyndighetens remissvar på utredningen *En uppväxt fri från våld*, SOU 2022:70.

³ SOU 2022:70.

16.2 Kunskaps- och metodutvecklingen behöver stärkas

16.2.2 Medel bör avsättas för forskning om sexuell exploatering och dess konsekvenser i den kommande forskningspropositionen

Myndigheten tillstyrker förslaget men betonar vikten av att förutsättningar för longitudinell forskning bör prioriteras och detta särskilt vad gäller effekter och resultat av deltagande i metoder för att ge stöd och behandling till barn och vuxna som utnyttjats sexuellt i pornografiska syften.

16.3 Insatser på bred front behövs för en ökad kunskap bland vuxna och barn

16.3.1 En långsiktig målgruppsanpassad informationssatsning som når både vuxna och barn

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att regeringen ger Jämställdhetsmyndigheten m.fl. i uppdrag att kontinuerligt genomföra målgruppsanpassade informationssatsningar för att öka kunskapen om sexuell utnyttjande i pornografiska syften i samhället. Precis som utredningen visar behöver det säkerställas att barn och vuxna har kunskap om vad som är ett övergrepp och var de ska vända sig för stöd och skydd. Det är viktigt att inkludera Jämställdhetsmyndigheten i arbetet utifrån det könsspecifika våldet som riktas gentemot kvinnor och flickor vid utnyttjande i pornografi. Det behöver säkerställas att allt nationellt förebyggande arbete har ett tydligt jämställdhetsperspektiv.

För att förslaget ska fungera i praktiken behöver det finnas en mottagarkapacitet med tillgång till skydd, stöd och behandling anpassade efter vuxna och barns individuella behov vilket saknas idag.

Det är viktigt att utvärdera och följa upp informationssatsningarna, för att mäta effekten av dessa. Det är speciellt viktigt att titta på hur dessa insatser når barn och de vuxna som riskerar att vara särskilt utsatta.⁴

16.3.2 Vårdnadshavare bör få tillgång till information om sexuell riskutsatthet

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att informationsmaterial om sexuell riskutsatthet tas fram till vårdnadshavare och vuxna i barns närhet för att användas inom kommunernas föräldrastödsprogram. Samverkan behöver ske med de organisationer som har utvecklade stöd- och kunskapsmaterial inom området.

Jämställdhetsmyndigheten saknar dock förslag om riktade informationsinsatser till familjehem, stödboenden och HVB. Barn i samhällsvård är en särskild utsatt grupp som riskerar i större utsträckning än andra barn att utsättas för våld och övergrepp.⁵ Det är önskvärt att det informationsmaterial som tas fram också används inom den del av socialtjänsten som arbetar med familjehemsvård för att höja kunskapen hos familjehemsföräldrar.

⁴ Exempelvis barn och vuxna med funktionsnedsättningar, barn och vuxna som identifierar sig som hbtqi+, barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, multipelt utsatta barn, barn som saknar vårdnadshavare samt barn inom samhällsvård.

⁵ Exempelvis Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2023). Nationell kartläggning – Våld mot barn 2022, SOU 2022:70

16.3.4 De hbtqi-strategiska myndigheterna bör gemensamt undersöka behovet av insatser för att nå hbtqi-personer

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Resultat från myndighetens kommande kartläggning av hbtqi-personers utsatthet och risk för utsatthet för våld i nära relationer bör omhändertas inom ramen för undersökning och implementering av insatser.⁶

16.4 Nationella kunskapsstöd behöver utvecklas

16.4.1 Det uppsökande arbetet på internet bör kartläggas och utvärderas

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att regeringen ger Jämställdhetsmyndigheten m.fl. myndigheter ett gemensamt uppdrag att kartlägga och utvärdera arbetssätt för socialt uppsökande arbete på internet då utvärderade metoder inte finns inom området. Samverkan är viktig med civilsamhället och de kommunala verksamheter som har erfarenhet av uppsökande arbete på internet för att tillhandahålla kunskap och erfarenheter. Det är viktigt att utvärderingen av insatserna genomförs med ett starkt jämställdhets- och barnrättsperspektiv för träffsäkra insatser. Våldsutsatta barn och vuxnas erfarenheter bör tillvaratas i arbetet.

16.4.2 Socialtjänst och hälso- och sjukvård ska ha tillgång till stöd som bygger på bästa tillgängliga kunskap

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att det säkerställs att personal inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har tillgång kunskapsstöd med kompetenshöjande insatser om övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuellt utnyttjande av barn i pornografiska syften. Kompetenshöjande insatser är av stor vikt för att upptäcka våldsutsatthet.⁷ Det krävs att kunna ställa frågor om utsatthet, ta hand om svaren på ett adekvat sätt och erbjuda stöd och skydd. Förslaget förutsätter tillgång till stöd- och skyddsinsatser i nivå med behov vid ökad kännedom om barn och vuxna som riskerar fara illa, vilket behöver prioriteras i det fortsatta arbetet.

Det är positivt att utredningen lyfter att kunskapsstöden bör kunna användas av yrkesverksamma inom SiS-ungdomshem och HVB-hem. Dock behövs ett skarpare förslag som förtydligar samhällsvårdens ansvar för kompetens om sexuellt utnyttjande och sexuell exploatering i form av bilder och filmer som sprids i pornografiska syften. Slutna vårdmiljöer så som SiS ungdomshem är förknippade med risker för placerade ungdomar, särskilt för flickor utifrån risken att utsättas för sexuellt våld och sexuell exploatering.⁸ Förslagsvis kan kunskap inom området inkluderas i flera av de förslag som lyfts i betänkandet *För barn och unga i samhällsvård*.⁹

⁶ Regeringsbeslut A2023/01065

⁷ Jämställdhetsmyndigheten (2022) *Samverkan för ökad upptäckt av våld* (2022:9)

⁸ Inspektionen för vård och omsorg (2023), Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem, *Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022*, Barnrättsbyrån & Childhood (2023), *Vem ska tro på mig? – En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen*.

⁹ SOU 2023:66

Effekten av de kunskapshöjande insatserna behöver följas upp och mätas ur ett barnrätts- och jämställdhetsperspektiv. Det är extra viktigt att titta på hur dessa insatser når barn och unga som är särskilt utsatta eller har särskilda behov.

16.4.6 Arbetet med traumamedveten omsorg på SiS ungdomshem bör omfatta sexuell riskutsatthet

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation.¹⁰ Det är viktigt att den kommande utredningen tar förslaget i beaktande vid genomförandet. Inom ramen för detta bör utvecklingsarbete vad gäller att omfatta sexuell riskutsatthet och sexuellt utnyttjande i pornografiska syften i arbetet med traumamedveten omsorg anpassas efter relevant kunskap som framkommer i ovanstående utredning.

16.5 Stöd för att ta ner bilder och filmer från internet behöver vara tillgängligt för både barn och vuxna

16.5.1 Stödet för barn att ta ner bilder och filmer och från internet bör permanentas och tillförsäkras en långsiktig finansiering

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Myndigheten ser dock att den myndighet som blir ansvarig för detta också bör få ansvar för att öka kunskapen om möjligheten för barn samt vuxna som blivit utsatta som barn, att vända sig till ECPAT för att få hjälp att ta ner övergreppsmaterial. En sådan ökad kunskap kan komma att bidra till fler stödsökande och därför ett behov av en utökad verksamhet. Ansvarig myndighet bör därför också ges i uppdrag att i samverkan med ECPAT lägga upp en plan för hur verksamheten ska kunna ta emot ett eventuellt ökat inflöde av stödsökande.

16.5.2 Ett stöd för vuxna att ta ner bilder och filmer från internet bör utvecklas

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslag att ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att genomföra en förstudie om hur en verksamhet som hjälper vuxna att ta ner pornografiskt material kan organiseras. Som utredningen beskriver finns stora utmaningar och begränsningar när det kommer till att ta ner övergreppsmaterial som publicerats av anonyma profiler, av okända webbplatsinnehavare, eller på webbplatser som har säte i ett annat land utanför EU. Myndigheten anser ändå att det är relevant att det finns ett harmoniserat regelverk för att åtminstone komma åt en del av detta på EU-nivå.

Jämställdhetsmyndigheten ser därför mycket positivt på att EU-parlamentet antagit Rådets direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer¹¹, eftersom det bl.a. ger en möjlighet för EU-medlemsstater att utfärda rättsligt bindande förelägganden gentemot leverantörer av förmedlingstjänsten att ta bort visst

¹⁰ Dir. 2024:13

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX:52022PC0105>

material.¹² Eftersom pornografiska material som har offentliggjort mot någons vilja sannolikt kan anses utgöra sådan känslig information som strider mot dataskyddsförordningen, så finns det ett behov av att analysera hur redan befintlig reglering kan bidra till att motverka sådan spridning genom att förelägga tillsynsobjekt att radera innehåll. Detta är relevant fram till dess att ovanstående direktiv till fullo har införlivats i svensk lag.

16.6 Kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet

16.6.2 Det brottsförebyggande arbetet inom kommunerna bör omfatta att förebygga brott med koppling till pornografi

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. Det finns inte något hinder för det brottsförebyggande arbetet att redan idag omfatta brottslighet med koppling till pornografi.

19.3 Fler brott mot person skulle kunna upptäckas i redan upprättade anmälningar och pågående utredningar

19.3.1 Polismyndigheten bör kartlägga behovet av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetsätt för att upptäcka framställning och spridning av pornografiska skildringar vid sexualbrott

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget. I en sådan kartläggning behöver det även ingå att undersöka behov av kunskap kring brottskonkurrens och när brott konsumeras. Det är en rimlig avvägning att föreslå en kartläggning som tar sikte på att upptäcka framställning och spridning vid utredningar av sexualbrott i stället för att lägga allt för stort fokus på att exempelvis kartlägga olaga våldsskildring. Detta utifrån att brottet inte ger personen som skildras målsägandestatus.

En sådan föreslagen kartläggning kan komma att behöva förhålla sig till de förändringar av sexualbrottslagstiftningen som föreslås i *SOU 2023:80* och som kan göra att fler brott aktualiseras också vid produktion och distribuering av pornografi, exempelvis förslaget att våldtäkt mot barn utvidgas till att avse även gärningar där någon utnyttjar att ett barn under 18 år på grund av psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, missbruk, gärningspersonens auktoritet eller annars med hänsyn till omständigheterna har en nedsatt förmåga att värna sin sexuella integritet.¹³ En sådan ändring skulle i hög grad få bäring även på barn under 18 år som utnyttjas sexuellt i pornografiska syften. Kartläggningen kan även behöva förhålla sig till förslag som kan bidra till en gränsdragningsproblematik, exempelvis förslaget om köp av sexuell handling på distans.¹⁴

¹² <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240419IPR20588/parliament-approves-first-ever-eu-rules-on-combating-violence-against-women>

¹³ SOU 2023:80 Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön

Se även Jämställdhetsmyndighetens resonemang i remissvar på betänkandet kring att omständigheten att ersättning föreligger bör tas upp som en egen grund i lagtext vilken i normalfallet bör föranleda straffansvar för våldtäkt och sexuella övergrepp mot barn enligt 6 kap. 4 § eller 6 § brottsbalken.

¹⁴ SOU 2023:80 Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön samt Jämställdhetsmyndighetens remissvar på densamma.

19.3.2 Framställning och spridning av pornografiska skildringar bör uppmärksammas vid utredning av sexualbrott

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget och även i detta uppdrag finns behov av att analysera konsekvenser som kan uppstå av de föreslagna lagändringarna i SOU 2023:80.

Det finns vidare ett behov av att problematisera situationer där det redan idag finns en gränsdragningsproblematik. Såsom exempelvis en situation där *”en person går med på att ha sex i en pornografisk produktion för att få betalt fast hen inte uppskattar det”*¹⁵ och en situation där en person går med på att ha sex för att få betalt från någon som vill skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse, trots att hen inte uppskattar det¹⁶. Ytterst kan det enda som skiljer dessa situationer åt vara att det i ena scenariot finns en filmkamera. I utredningen framkommer ett exempel där en man dömdes för köp av sexuell tjänst, detta trots att han uppgivit att han hade betalat för att få medverka vid inspelningen av en pornografisk film.¹⁷ Även om tingsrätten inte godtog mannens förklaring i detta mål går det inte att utesluta att en domstol i liknande mål kan göra en annan bedömning. Sådana bedömningar skulle kunna leda till att brott som till exempel köp av sexuell tjänst, människohandel och koppleri inte lagförs.

Gränsdragningsproblematiken mellan laglig pornografi och dokumentation av sexuella övergrepp aktualiserar också bedömningssvårigheter kring frivillighet. Exempelvis hur ett samtycke till att vara med i en pornografisk produktion kan påverka åklagare och domstolars bedömning av samtycke i förhållande till potentiella sexualbrott som begåtts vid sådan produktion. En analys utifrån detta är relevant för återrapportering avseende förmågan att arbeta med och utreda brott som begås i samband med produktion och distribution av pornografi.

För Jämställdhetsmyndigheten

Lena Ag
Generaldirektör

Arbresha Rexhepi
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har chefsjuristen Anna Tingbäck deltagit.

¹⁵ Utredningen, s. 630

¹⁶ 6 kap. 11 § brottsbalken.

¹⁷ Utredningen, s. 611